

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№10

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 1135 sahifa.

2025-yil, 22-oktyabr

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

QAYTA TIKLANUVCHI YASHIL ENERGIYA: BARCHA UCHUN MUHIM MASALA.....	13
Muxiddin Kalonov	
MOLIYAVIY INNOVATSIYALAR: IQTISODIY MOHIYATI, QO'LLANILISHI VA RIVOJLANISHI.....	19
Quliyev Begimqul Melikovich	
SAVDO KORXONALARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA STATISTIK TAHLIL USULLARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI.....	24
Sabirova Oysuluv Shonazarovna	
KORXONANING MEBEL MAXSULOTLARI BOZORIDAGI O'RNINI KENGAYTIRISH USULLARI	30
Musayeva Shoirazimovna	
IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSIYA KO'RSATKICHLARI TIZIMINING FUNKSIONAL JIHATI.....	35
Alabayev Sobitxon	
MAMLAKATIMIZDA MAHSULOTLARNING MUVOFIQLIGINI BAHOLASH AMALIYOTI.....	40
Zakirov Ansabxon Akaidinovich	
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЗЕЛЁНЫХ ОБЛИГАЦИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	48
Саидахмедова Аида Мирзаевна	
KORXONALAR FAOLIYATIDA DEBITOR VA KREDITOR QARZDORLIKNI BOSHQARISH	55
Mirzayev Ozod Furkatovich	
AHOLI PUL DAROMADLARI VA HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISH KO'RSATKICHLARI O'RTASIDAGI EKONOMETRIK TAHLIL.....	59
Qodirov Farrux Ergash o'g'li	
BUDJET RESURSLARI SHAKLLANISHIDA HUDUDNING SOLIQ SALOHİYATINI OSHIRISH VA MOLIYAVIY BARQARORLIK.....	64
Yuldashev Adhamjon Axadjonovich	
SANOAT KORXONALARI IQTISODIY RIVOJLANISHI TUSHUNCHASIGA NAZARIY YONDASHUVLAR.....	69
Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
МЕТОДИКА УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ ПОТОКАМИ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА	73
Минутдинова Лилия Тагировна, Машарипов Озод Алимович	
ГАРМОНИЗАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В СООТВЕТСТВИИ С МСФО	78
Абдужалилова Дилноз Абдусаттаровна	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA SMART TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARBLIGI	84
Sobirjonov Muxiddin Toxirjon o'g'li	
TO'LOVGA QOBILIYATSIZLIK HOLATIDAGI KORXONALARDA TUGATISH BALANSINI TUZISH.....	90
Nabiyev Gofurjon Nosirjon o'g'li	
O'ZBEKISTON SANOATINING "YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TAYOTGANLIGI: IMKONIYATLAR VA CHEKLOVLAR	96
Habibullayev Oybek Asliddin o'g'li	
YASHIL IQTISODIYOT KONTSEPTSIYASINING EVOLYUTSIYASI VA ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR.....	102
Allayarov Suxrob Rustamovich	
O'ZBEKISTONDA TO'G'RIDAN-TO'G'RI CHET EL INVESTITSIYALARINING MILLIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI	107
Raxmatov Adxam Itolmasovich, Boynazarova Matluba Xatamovna	

HUDUDIY IJTIMOY TENGLIK VA KAMBAG'ALLIKNI YUMSHATISHDA MEHNAT RESURLARI OMILLARI.....	114
Durumov Temur G'olibovich	
TRANSPORT TARMOG'I VA MILLIY IQTISODIYOTNING ASOSIY TARMOQLARI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIKNI MODELLASHTIRISH (SURXANDARYO VILOYATI MISOLIDA)	121
Turayev Baxtiyor Ergashevich, Aymatov Sirojiddin To'raqul o'g'li	
РОЛЬ ЭНЕРГЕТИКИ В ФОРМИРОВАНИИ УСТОЙЧИВОГО РОСТА ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА.....	134
Нигматуллаева Гулчехра Нуруллаевна	
O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI VA UNDA SIFAT MENEJMENTINING ROLI.....	139
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
YER QA'RIDAN FOYDALANUVCHILARGA SOLIQ SOLISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	145
Zoxidov Ismatjon Yunusjon o'g'li	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TURIZM INDUSTRIYASIDA INNOVATSION BIZNES-MODELLAR.....	151
Shaxinabonu Choriyeva	
AVTOTRANSPORT – EKSPEDITSIYA XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING KONTSEPSIYASI	157
Ergasheva Mukhabbat Abdusamatovna	
“YASHIL” ENERGIYA ISHLAB CHIQUVCHI KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI SOLIQQA TORTISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	163
Toshtemirov To'liqin Toirjonovich	
DAVLAT IQTISODIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SIYOSIY INSTITUTLARNING ROLI VA UNI KUCHAYTIRISH MEKANIZMLARI.....	166
O. Nurmuradov	
TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI BANK TEXNOLOGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI	171
Meyliqulov Shaxboz Xolmamat o'g'li	
СВЯЗНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНЫХ И РЕГИОНАЛЬНЫХ СТРАТЕГИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	176
Ташматов Гайрат Ровшанович, Содиков Авазбек Мадаминович	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI TURIZM SOHASINI RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	183
Zarikeyeva Miyasar Maratovna	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISH TENDENSIYASI.....	187
Saidrahmatova Zuhaxon Saidazim qizi	
O'ZBEKISTON KONCHILIK SANOATI KORXONALARIDA INVESTITSION JARAYONLARNI BOSHQARISH VA INNOVATSION XAVFLARNI KAMAYTIRISH STRATEGIYALARI	192
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'ZBEKISTONDA QULAY INVESTITSIYA MUHITINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI.....	196
Xuramov Zafar Rajabaliyevich	
PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARIDA XOMASHYO TA'MINOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING XORIJ DAVLATLAR TAJRIBASI.....	201
Zakirov Abduazim Abdurashidovich	
НОВЫЙ ЭТАП ПРИМЕНЕНИЯ РЫНОЧНЫХ МЕХАНИЗМОВ В ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	206
Махкамов Ибраим	
O'ZBEKISTONDA SUG'URTA BOZORINING RIVOJLANISH TENDENTSIYALARI.....	213
Kushmuradov Oman, Ismoilov Sherzod Ismoil o'g'li	
GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA MILLIY IQTISODIYOT NAZARIYASI.....	217
Mo'yidinov Xurshidbek Abdullayevich	
DORIVOR O'SIMLIKLARNI QAYTA ISHLASHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI	221
Usmonov Mirg'ulom Xoshim o'g'li	

BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA YERISHISHDA SUN'IY INTELLEKT TIZIMLARINI QO'LLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILASHTIRISH (XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI MISOLIDA)	227
Nasrulloev Hayotjon Xabibulloevich	
НЕЙРОИНТУИТИВНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ЕГО РОЛЬ В УПРАВЛЕНИИ РИСКАМИ В БИЗНЕСЕ.....	233
Ягудин Дмитрий Рустамович	
RESURLARNI SOLIQQA TORTISH AMALIYOTINING XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI VA ULARNING MILLIY SOLIQ TIZIMIDA QO'LLASH MASALALARI	240
Nasimdjanoov Yunusjon Zoxidovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI UCHUN QO'LLANILAYOTGAN SOLIQQA TORTISH MEXANIZMLARI	246
Akbarov Akramjon Ibragimzhonovich	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA "YASHIL" MARKETINGNI JORIY ETISHNING DOLZARB JIHATLARI	250
Bazarova Fayyoz Tuxtamurodovna	
INSON KAPITALI VA IQTISODIYOTNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI.....	255
Muzaffar Raximov	
UY-JOY KOMMUNAL XO'JALIGINI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	259
Odamboyev Oybek Ravshanbek o'g'li	
INTERNATIONAL ORGANIZATIONS' APPROACHES TO ATTRACTING INVESTMENT IN HUMAN CAPITAL	268
Akhmadaliyeva Nikholakhon	
RAQAMLI PLATFORMALAR ORQALI KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	273
Vohobov Hikmatillo Ma'mirjon o'g'li	
ФОРСАЙТ И ЭКОНОМИЧНЫЕ ИННОВАЦИИ КАК ДРАЙВЕРЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ТОРГОВЛИ САМАРКАНДА	280
Тохинова Гуллола Миркамолевна	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI BOSHQARISHDA KASB-HUNAR TA'LIMI BITIRUVCHILARINING O'RNI	287
Toshpulatov Sherzod Xaydarkulovich	
DIGITAL TECHNOLOGIES IN ECOTOURISM: INNOVATIVE STRATEGIES FOR ADVANCING GREEN TOURISM	292
Barno Erkayeva	
AGROTURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	296
Baymuradova Iroda Shermamatovna, Mardonova Zarifa Numonjonovna	
DAVLAT BUDJET NAZORATI TIZIMINI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	301
B.Sh.Mirzayev	
YOSHLAR BANDLIGIDA KO'NIKMALAR NOMUTANOSIBLIGI MUAMMOLARI VA YECHIMLARI.....	307
Raxmatxo'jayev Axrorxo'ja Akmal o'g'li	
TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARINING EKSPORT SALOHİYATINI TAHLIL QILISH VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI BAHOLASH.....	311
Oqboyev Alisher Rasuljanovich	
РЕИНЖИНИРИНГ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ И ИХ РОЛЬ В РАЗВИТИИ БАНКОВСКОГО БИЗНЕСА.....	317
Рахимходжаева Нодира Саидрахаловна	
QISHLOQ XO'JALIGI TA'MINOT ZANJIRI JARAYONLARINING HOZIRGI HOLATINI TAHLIL QILISH.....	323
Ermonov Farrux	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI SHAKILLANTIRISH JARAYONIDA MOLIVAVIY NAZORATNI INNOVATSION TA'LIM YO'NALISHLARINI YO'LGA QO'YISH ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	329
Turg'unov Bahtiyor Nuriddinovich	

MARKAZIY OSIYODA SUV RESURSLARINI BOSHQARISH VA HAMKORLIKNING DOLZARB MASALALARI	334
Amanbaev Amanali Orazbaevich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI TURDAGI LOGISTIKA XIZMATLARINING USLUBIY ASOSLARI.....	338
Z. Teshayev	
O'ZBEKISTON AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA XIZMATLARI SOHASINING AMALDAGI HOLATINI TAHLIL QILISH.....	343
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
KORPORATIV BOSHQARUVDA LEADERSHIP 4.0 TAMOYILLARINI JORIY ETISH SAMARADORLIKNI OSHIRISH IMKONIYATLARI.....	349
Ismailov Allayor Rashidovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASH MASALALARI	355
Yusupov Farxod Adamboyevich	
O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI O'RNI VA UNI RIVOJLANTIRISHNI USTUVOR YO'NALISHLARI	359
Abdullaeva Nilufar Javdat qizi	
MINTAQADA SANOAT KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHNING SOLISHTIRMA EKONOMETRIK MODELLARI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	363
Saatmurotov Shohrux Zafar o'g'li	
O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLI IMKONIYATLAR	369
Abdurazaqov Jasur Abdunasimovich	
RAQAMLI PLATFORMALAR YORDAMIDA NORASMIY VA YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHNING QO'SHIMCHA IMKONIYATLARI TO'G'RSIDA.....	374
Nasrullayev Hikmatullo Habibulloyevich	
O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI QO'LLAB-QUVVATLASH MAQSADIDA "XIZMATLAR IPOTEKASI" MOLIYAVIY INSTRUMENTLARINI AMALIYOTGA JORIY QILISH MASALALARI	379
Uskenbayeva Dilnoza Boxodir qizi	
ЭКОНОМИКО-СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ КАПЕЛЬНОГО ОРОШЕНИЯ ПРИ ВОЗДЕЛЫВАНИИ ЛУКА В ДЖИЗАКСКОЙ ОБЛАСТИ.....	384
Суюнов Шохзодбек Мурод угли	
XORIJIY DAVLATLAR SANOAT IQTISODIYOTIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH TAJRIBASI (YAPONIYA, KOREYA VA GERMANIYA MISOLIDA)	389
Mansurova Sayyora Baxtiyor Kizi	
KORXONALARDA ISHLAB CHIQUARISH XARAJATLARI HISOBGA OLIISHDA XORIJ TAJRIBASINI QO'LLASH	395
Raxmatov Baxriddin Baxtiyor o'g'li	
PECULIARITIES OF THE IRRIGATION WATER DELIVERY PAYMENT IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	399
Muminov Sherzod Kholmirzaevich	
DIGITALIZATION OF AGRICULTURAL PRODUCTS FOR EXPORT	404
Azimov R.B.	
AHOLI JON BOSHIGA UMUMIY DAROMADLAR HAJMINI TREND MODELLAR ASOSIDA PROGNOZLASH	409
Xolto'rayev Islom Ilhomovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA YANGI BANDLIK SHAKLLARI	416
Sayipov Begzod Rahimovich	
TIJORAT BANKLARINING YANGI DAVR SHAROITIDA MOLIYAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASH USULLARI VA INDIKATORLARI	422
Sadikov Iskandar Gayratovich	
TIJORAT BANKLARI AKTIVLARINING SAMARADORLIGINI IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI	427
Ibrohimov Davronbek Muhammadi o'g'li	

MAHALLIY BUDJET SOLIQLI DAROMADLARI BAZASI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SOLIQLAR TA'SIRCHANLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	433
Isoqov Zafarjon Zokirjonovich	
TOSHKENT SHAHRIDAGI YIRIK SOLIQ TO'LOVCHILARNING SOLIQ QARZDORLIGI TAHLILI	438
Soipov Boburmirzo Nosirjon o'g'li	
РОЛЬ ЖИЛИЩНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В СИСТЕМЕ КОМПЛЕКСНОГО РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИЙ МЕЗОУРОВНЯ	446
Далиев Ахтам Шарафутдинович	
TO'QIMACHILIK SANOAT KORXONALARIDA INSON RESURLARINI BOSHQARISHDA XORIJ TAJRIBALARINING ZARURLIGI	454
Abdullayev Dostonbek G'ofurjon o'g'li	
TURISTIK KLASSTERLARNING NAZARIY ASOSLARI VA ULARNING HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHDAGI O'RNI	458
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA RESURS TA'MINOTI BOSHQARUVINING NAZARIY KONSEPSIYALARI VA MODELLARI	462
Arziqulova Oybar chin Eshquvat qizi	
XIZMATLAR SEKTORIDA RAQAMLI INNOVATSIYALAR VA MIJOZLAR EHTIYOJLARINI QONDIRISH MEKANIZMLARI	467
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich	
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ В РАЗВИТИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА	472
Базаров Бердымурад Улугмуродович, Атавуллаева Саида Джумабекмуродовна	
TURIZM SOHASIDA KADRLAR SALOHİYATINI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMI	478
Ho'jaqulov Bobur Rustam o'g'li	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLATNING RO'LI	483
Nabiyeva Muxabbat Djabirxanovna	
"HOW GREEN INVESETMENTS CAN EFFECT ON ECONOMIC GROWTH IN DEVELOPING COUNTRIES"	485
Farangiz Ma'rufjonovna Pirmatova	
TIJORAT BANKLARIDA UZOQ MUDDATLI RESURLAR MANBALARI VA ULARNING HAJMINI OSHIRISHNING ZARURIYATI	493
Abduraxmonov Akmal Nurmat o'g'li	
GLOBAL BOSHQARUV VA BARQAROR RIVOJLANISHDA YASHIL TEXNOLOGIYALARNING ROLI	498
M.Sh. Tolipov	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ	504
Буранбаева Шоира Рустамовна	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA PIYOZ YETISHTIRISHDA TOMCHILATIB SUG'ORISHNI QO'LLASH ISTIQBOLLARI	508
Suyunov Shohzodbek Murod o'g'li	
YENGIL SANOAT KORXONALARINING RIVOJLANISHIGA BOSHQARUV MADANIYATIDAN FOYDALANISHNING TA'SIRI	513
Aknazarova Zebiniso Bagdadovna	
ISHLAB CHIQRISHNI DIVERSIFIKATSIYALASH SHAROITIDA KORPORATIV BOSHQARUVNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZM SAMARADORLIGINI ANIQLASH USULLARI	518
Qurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH VA JOYLASHTIRISHNING IQTISODIY VA TASHKILIY ASOSLARI	524
Salimov Burxon Abubakirovich	
"YASHIL" IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH VA UNDA ENERGIYADAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	530
Berdiyeva Aziza G'anisher qizi	

SIRKULAR IQTISODIYOTDAN KORXONA VA TADBIRKORLAR MANFAATLARI	535
Sodikov Zokir Rustamovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK SOHASIDA ME'YORIY-HUQUQIY BAZANI ISHLAB CHIQISH	541
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Ubaydullayev Toxirjon Abdullajanovich	
MINTAQA OZIY-OVQAT MAHSULOTLARI CHAKANA SAVDOSIDA SHADOW WAREHOUSE MODELIGA ASOSLANGAN YETKAZIB BERISH TIZIMINI JORIY QILISH	548
Ibrayimova Dilnoza Abdisherpovna	
XIZMATLAR SAVDOSI SOHASIDA O'ZBEKISTONNING XALQARO HAMKORLIK IMKONIYATLARI	555
Qodirjonov A.M.	
TO'QIMACHILIK SANOATINI IQTISODIY RIVOJLANTIRISHDA RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISH KONSEPSIYASINI SHAKLLANTIRISH USLUBIYOTI	559
Madraximova Gulasal Ro'zimboy qizi	
ГЛОБАЛЬНЫЕ ТРЕНДЫ СМАРТ-ТУРИЗМА И ИХ ПРИМЕНИМОСТЬ К КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ УЗБЕКИСТАНА	564
Салихбаев Нурсултон Равшанович	
IJTIMOIIY HIMOYA TIZIMI VA IJTIMOIIY TIBBIY XIZMATLAR O'ZARO BOG'LIQLIGINING NAZARIY ASOSLARI	572
Shanazarov Farrux Shodiyorovich	
ТЕХНИКО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ РАЗРАБОТКИ МОБИЛЬНОГО ПРИЛОЖЕНИЯ JOB BARAKA ДЛЯ РЫНКА ТРУДА УЗБЕКИСТАНА	577
Еримбетова Улбосын Маратовна	
TASHQI SAVDO VA INVESTITSIYALAR TAHLILI HAMDA ULARNING IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRI	582
Jalolov Bekzod Sherzod o'g'li	
"O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESLAR UCHUN SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA MOLIVAVIY KO'RSATKICHLARNI TAHLIL QILISH VA RAQAMLI YECHIMLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH"	586
Azamatjon Mardayev Abdusamat o'g'li	
FARMATSEVIKA MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARUVCHI KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISHNING ME'YORIY-HUQUQIY ASOSLARI	591
Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna	
O'ZBEKISTONDA INNOVASION TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA KADRLAR TAYYORLASH MENEJMENTINING AMAL QILISH USULLARI VA TURLARI	596
Ergashev To'liqin Shokirovich	
HUDUDIIY IQTISODIYOTNI RAQAMLI TEKNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH	602
Ibragimov Baxrom Baxodirovich	
ISLOMIY MOLIIYA INSTRUMENTLARINI JORIY ETISH ORQALI O'ZBEKISTONDA MOLIIYA BOZORINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARI	606
Xodjayev Aziz Shovkatovich	
MAHALLIIY HOKIMIYAT QAROR QABUL QILISH JARAYONLARIDA DINAMIK OMILLAR VA ULARNING INTEGRATSIYASI	611
Axmedov Farxod Raxmonjonovich	
UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR AUDITINI TASHKIL ETISH VA TAHLIL QILISH METODLARINI TAKOMILLASHTIRISH	617
Rizakulov Abdurauf Abdimutalibovich	
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ТУРИЗМА ЧЕРЕЗ КРЕАТИВНУЮ ИНДУСТРИЮ В РЕСПУБЛИКЕ КАРАКАЛПАКСТАН	623
Хошимова Камилла Навфал қизи	
IMITATION MODELDA AXBOROT NORAVSHANLIGI SABABLI YUZAGA KELADIGAN IQTISODIY SAMARASIZLIK TAHLILI	633
Qodirov Zohidjon Eralievich	

JISMONIY SHAXSLAR TOMONIDAN KREDITLARDAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARI	637
Turdiboyeva Kumush Erkinovna	
SOG'LIQNI SAQLASH XIZMATLARI SOHASIDA SIFATNI BAHOLASH KO'RSATKICHLARI VA IQTISODIY SAMARADORLIK O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK	641
Usmanova Nasiba Akbarjonovna, Eshbekova Xayriniso Baxtiyorovna	
SOLIQ TO'LOVCHILAR FAOLIYATINING SEGMENTATSIYASIGA ASOSLANIB SOLIQ XAVFLARINI ANIQLASH VA BAHOLASHNING AMALIY YONDOSHUVI	648
Elbaeva M.R.	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK NAZARIY ASOSLARI VA IQTISODIY RIVOJLANISHGA TA'SIRI.....	653
Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA ISHLAB CHIQUISHNI SIFAT MENEJMENTI TAMOYILLARI ASOSIDA TASHKIL ETISHNING XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI	657
Achilov Ilmurad	
MINTAQALAR INVESTITSION SALOHİYATINI OSHIRISHNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI	663
Qobilov Anvar Eshpo'lotovich	
KORXONALARNING YASHIL MARKETING STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQUISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	669
Sapayev Axmed Durdibayevich	
SANOAT KORXONALARINING SAMARADORLIGINI BAHOLASHDA KO'P MEZONLI TAHLIL USULLARINI QO'LLASH.....	674
Muxammadaliyev Mirzohidjon Muxammadali o'g'li	
BOJXONA HUDUDIDA QAYTA ISHLASH BOJXONA REJIMINING AMALDAGI HOLATI TAHLILI	681
Abdullayev Shaxzodbek	
ENSURING SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT THROUGH INTEGRATION OF RECREATION AND ECOTOURISM RESOURCES IN UZBEKISTAN	686
Shaymanova Nigora Yusupovna	
MAKROIQTISODIYOTDA ISTE'MOL VA JAMG'ARISH FUNSIYALARI VA ULARNING O'ZBEKISTONDA O'ZGARISHI TENDENSIYALARI	691
Rustamov Narzillo Istamovich	
CHAKANA SAVDONI BOSHQARISHDA "BIG MIDDLE" NAZARIYASIDAN FOYDALANISH.....	697
Yaqubov Azizbek G'anibekovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA HUNARMANDCHILIKNI RIVOJLANTIRISHNING PROGNOZ VARIANTLARI.....	701
Ermetov Amirbek Ismailovich	
FISKAL NOMARKAZLASHTIRISH BO'YICHA XITOY TAJRIBASI.....	708
Lokayev Bekzod Sherkobilovich	
SANOAT KORXONALARIDA RAQAMLI BOSHQARUV TIZIMLARI: IMKONIYATLAR VA CHEKLOVLAR.....	712
Ismatullayeva Munisxon Bori qizi	
EKOLOGIYA VA ATROF MUHITNI MUHOFAZA QILISH SOHASIDA DASTURIY BUDJETLASHTIRISH BO'YICHA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	717
Dilshod Pulatov, Dildora Mirzaeva, Gulzora Qahharova	
TIKUV-TRIKOTAJ SANOATIDA MEHNAT UNUMDORLIGINI OSHIRISH OMILLARI VA BOSHQARUV STRATEGIYALARI.....	725
Mardiyev Bunyod Sirojiddin o'g'li	
BURNOUTNING OLDINI OLIH: XODIMLAR SALOMATLIGI STRATEGIYASI.....	731
Ergasheva E'zoza Dilshod qizi	
O'ZBEKISTONDA KORXONALARNING TASHQI IQTISODIY FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI.....	736
Pulatova Moxira Baxtiyorovna	
QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARIDA XARAJATLARNI BOSHQARISH VA HISOBGA OLIHNING INNOVATSION USULLARI: MENEJMENT VA BUXGALTERIYANING O'ZARO INTEGRATSIYASI	742
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	

RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISH MEXANIZMLARI	748
Uzoqov Suhrobjon Do'smat o'g'li	
OLIY TA'LIMNI MOLIYALASHTIRISH MODELLARI	754
Talapova Nargiza Baxriddinovna	
ВОЗОБНОВЛЕНИЕ ДОБЫЧИ ПРИРОДНОГО ГАЗА ИЗ ТРЁХ СКВАЖИН УЧАСТКА ХОДЖАСАЯТ ГКМ ДЕНГИЗКУЛЬ	758
Набиев Шахзод Темурович, Иргашбаев Шохрух Фаррух угли, Маннафов Улугбек Умар угли	
MADANIY TURIZM INDUSTRIYASINING RIVOJLANISH IMKONIYATLARI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	764
Toxirov Dilyor Davlatovich	
MOLIYAVIY AUTSORSING NAZARIYALARI VA UNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI	768
Babadjanov Umiddbek Kamildjanovich	
TURIZM – TARIXIY XOTIRA VA ZAMONAVIY XIZMATLAR UYG'UNLIGI IFODASI	773
Janzakov Bekzot Kulmamat o'g'li	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI RAQOBATBARDOSHLIGINING MOHIYATI VA BAHOLASH MEZONLARI	777
Abdikarimova Zilola Baxramovna	
TIJORAT BANKLARI AKTIVLARINI DIVERSIFIKATSIYALASHNING NAZARIY ASOSLARI	784
Ro'ziyeva Shaxlo Salimboyevna	
AXBOROT TIZIMLARINI RIVOJLANTIRISH VA TEXNIK XIZMAT KO'RSATISHNI QO'LLAB-QUVVATLASH	788
Samiyeva Maftuna Faxriddin qizi	
TIJORAT BANKLARI AKTIVLARI DAROMADLILIGINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	791
Sanayev Javoxir Shovkat o'g'li	
FISCAL, MONETARY, AND CUSTOMS-TARIFF POLICIES IN ENSURING NATIONAL ECONOMIC STABILITY: EVIDENCE FROM UZBEKISTAN.....	796
Maxmudov S.T.	
ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКИХ КЛАСТЕРОВ	801
Юсупова Н.Т.	
SANOAT KORXONALARINING IQTISODIY O'SISHIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY FAKTORLAR TAHLILI	807
Rahimova Mushtariybegim Muxammadg'olib qizi	
DEMOGRAFIK O'ZGARISHLAR VA ULARNING IJTIMOIIY-IQTISODIY OQIBATLARI.....	812
Abdumalikova G.F.	
MINTAQAVIY INVESTITSIYA SIYOSATINI SAMARALI BOSHQARISHNING IQTISODIY VA INSTITUTSION ASOSLARI	821
Kenjayev Ikrom Ergashboyevich	
RAQAMLI AVIATSIYA EKOTIZIMI: AI/ML, DIGITAL TWIN VA BLOKCHEYN INTEGRATSIYASI	828
Azimova Moxinur Nozimovna	
XALQARO MOLIYA BOZORLARIDA INVESTITSIYA RISKLARINI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI	834
G'afurov Sherzod Abduvaxob o'g'li	
SURXONDARYO VILOYATINING REKREATSIYA RESURSLARI VA DAVOLASH-SOG'LOMLASHTIRISH TURIZMI SALOHİYATI	839
Murtazayeva Gulrux Isabek qizi	
MINTAQALAR TURISTIK-REKREATSION IMKONIYATLARINI BAHOLASHDA ZAMONAVIY GIS USULLARINI QO'LLASH (SARIOIYO TUMANI MISOLIDA)	845
Safarov Manuchexr Axtam o'g'li	
XITOIY TAJRIBASI ASOSIDA INVESTITSIYA MUHITINI TAKOMILLASHTIRISH	852
Tirkashev Farruxjon Xolyigitovich	
TURIZM FAOLIYATINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHGA OID NAZARIY BILIMLARNING SHAKLLANISH XUSUSIYATLARI	857
Maxmudova Aziza Pirmamatovna	

TIJORAT BANKLARI RESURS BAZASI MUSTAHKAMLIGINI BAHOLOVCHI KO'RSATKICHLAR TIZIMI	863
Raxmanov Ilxom Xurramovich	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	871
Maxsudov Sherzod Solijonovich	
FISCAL, MONETARY, AND CUSTOMS-TARIFF POLICIES IN ENSURING NATIONAL ECONOMIC STABILITY: EVIDENCE FROM UZBEKISTAN.....	877
Mahmudov Sarvar	
ATROF-MUHITGA OID FISKAL KO'RSATKICHLAR ASOSIDA MINTAQAVIY BAHOLASH	882
Zilola Rahmatova	
XORAZM VILOYATI TUMANLARIDA EKSPORT SAMARADORLIGI: STOXAСТИK CHEGARAVIY TAHLIL (SFA) ASOSIDAGI EMPIRIK YONDASHUV	887
Fozil Xolmurotov	
МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОЦЕНКИ БЕДНОСТИ: МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПОДХОДЫ И НАЦИОНАЛЬНАЯ СПЕЦИФИКА.....	900
Мамаризоев Жахонгир Исохонович	
EKOLOGIK VAZIYAT VA AHOLI SALOMATLIGINING PROGNOZ KO'RSATKICHLARI	905
Egamqulov Husniddin Erkaboyevich	
CHO'L HUDUDLARIDA TURISTIK RESURLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	911
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Mavlonov Ahmadjon Muhammadovich	
КОНЦЕПЦИЯ ИДЕНТИФИКАЦИИ И ИЗМЕРЕНИЯ ЭФФЕКТОВ ЗАНЯТОСТИ В ЭКОЛОГО-ОРИЕНТИРОВАННОЙ ЭКОНОМИКЕ	918
Сагидуллин Фарид Радикович	
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИИ ГОСТИНИЧНОГО БИЗНЕСА В СФЕРЕ ПРОДВИЖЕНИЯ И СБЫТА ТОВАРОВ И УСЛУГ В ИНДУСТРИИ ГОСТЕПРИИМСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	927
Бабаджанова Лола Шопулатовна	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA OZIYQ-OVQATNI RIVOJLANTIRISHDA QISHLOQ XO'JALIGINING ROLI.....	935
G'aniyev Baydulla Toshmurodovich, Bustonov Komiljon Kumakovich	
TURISTIK MINTAQALARNI RIVOJLANTIRISHDA MAHALLIY AHOLINING ISHTIROKINI TA'MINLASHNING AYRIM MASALALARI	943
Abduxamidov Sarvar Adxamovich	
TA'LIM KLASSTERLARI KONTEKSTIDA BOSHQARUVNING ZAMONAVIY MUAMMOLARI VA STRATEGIK YECHIMLARI: TRIPLE HELIX MODEL ASOSIDA TAHLIL.....	947
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
EKOLOGIK TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI VA ISTIQBOLLARI.....	954
Xamdullayeva Gulhayo Ergash qizi	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI	960
Sirojiddinov Kamoliddin	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	967
Seytimbetov Kabul Serimbetovich	
AGROTADBIRKORLIK FAOLIYATINING ASOSIY FUNKSIYALARI VA RIVOJLANISH QONUNIYATLARI.....	971
Nasriddinov Xusanbek Sadriddin o'g'li	
TEMIR YO'L TRANSPORTIDA ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISH: QAYTA TIKLANADIGAN ENERGIYA MANBALARI	976
Abdusattorov Abdusamat Sobirovich	
QISHLOQ XO'JALIGIDA RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISH VA OZIYQ-OVQAT MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQRISHDA MENEJMENT QARORLARINING IQTISODIY TAHLILI	981
Karieva Gulnora Abdullayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
TA'LIM TIZIMINI MOLIYALASHTIRISHDA O'QUV DASTURLARINING KAPITAL ZICHLIGI	989
Dusanov Salim Mamarasulovich	

QATTIQ CHIQINDILARNI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA INNOVATSION MENEJMENTNING O'RNI VA AHAMIYATI	995
Temirov Azizbek Voit o'g'li	
STRATEGIK REJALASHTIRISH ORQALI KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH	1002
G.Ya. Muxibova, O.U. Sharifxodjayeva, O. To'rabekova	
ДЕТЕРМИНАНТЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ МЕЖРЕГИОНАЛЬНОЙ МОБИЛЬНОСТИ РАБОЧЕЙ СИЛЫ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	1009
Шакаров Зафар Гаффорович	
TURIZM KLASSTERLARIDA TIBBIY XIZMATLAR INTEGRATSIYASI: XALQARO TAJRIBA VA O'ZBEKISTON AMALIYOTI	1018
Yazdanova Shohista Tuyg'un qizi, Farxodova Shohnova Umidbek qizi	
TELEKOMMUNIKATSIYA SOHASI KORXONALARINING INNOVATSION FAOLLIGINI OSHIRUVCHI ZAMONAVIY YONDASHUVNI ISHLAB CHIQISH	1027
Xojiyeva Nazokat Davronbekovna	
QAYTA TIKLANADIGAN ENERGIYA MANBALARINING BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI: O'ZBEKISTON MISOLIDA.....	1034
Shodiyeva Zarinnabonu Shodi qizi	
O'ZBEKISTON QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA KORPORATIV BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ISTIQBOLLI YO'NALISHLARI	1039
Qurbaniyozov Shaxzodbek Karimovich	
RAQAMLI IQTISODIYOTDA HISOB SIYOSATINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI	1044
Qurbanbayev Jurabek Eruvboyevich	
FINTECH TEXNOLOGIYALARI VA ULARNING KORXONA LIKVIDLIGIGA TA'SIRI.....	1048
Karimov Xondamir Jamshid o'g'li	
IMPROVING STRATEGIC MANAGEMENT ACCOUNTING OF INCOME AND EXPENSES.....	1056
Pardaeva Shakhnoza Abdinabievna	
DIGITAL SKILLS AND ACCOUNTING EDUCATION: NEEDS AND GAPS IN UZBEK HIGHER EDUCATION – CURRICULUM IMPLICATIONS FOR THE DIGITAL AGE	1061
Rustamova Iroda Bahtiyorovna	
TIJORAT BANKLARINING KREDIT XIZMATLARI: ZAMONAVIY TAHLIL VA TARAQQIYOT TENDENSIYALARI.....	1066
Jo'rayeva Zarifa Bahodir qizi	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARINING YUQORI SIFATLI RIVOJLANISHINI TA'MINLASH	1073
Yaxshiyev Shahzod Sherali o'g'li	
YASHIL IQTISODIYOTNING BARQAROR RIVOJLANISH	1079
Kuvotova Dilnora Kaxramonovna	
MAHSULOT, ISH (XIZMAT)LAR TANNARXIGA KIRITILADIGAN MODDIY XARAJATLAR VA ULARNI HUIJATLASHTIRISH.....	1084
Bolibekov Baxtiyor Achilovich, Rahmonqulov Temirbek Eshmamatovich	
AYOLLARNING YETAKCHILIK KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI VA TO'SIQLARI	1088
Baymuratova Guldjahan Xamdammovna	
INVESTITSIYA FAOLIYATINI MUQOBIL MOLIYALASHTIRISH AMALIY TAHLILI JARAYONLARI.....	1093
Boboqulov Akmal Muborakbekovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA BUXGALTERIYA HISOB, IQTISODIY TAHLIL VA AUDIT TIZIMLARINI MODERNIZATSIYA QILISH YO'NALISHLARI	1099
To'laganov Ziyovuddin Kamolitdin o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT VA UNING IQTISODIY O'SISHDAGI AHMIYATI	1105
Nematullo Zuvaydullaev	

GLOBAL OZIQ-OVQAT TIZIMIDA AQSH IMPORT-EKSPORT SIYOSATI VA UNING MILLIY OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGIGA TA'SIRI	1109
Matjonov Bekjon Ravshonbekovich	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNING RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY OMILLAR VA IQTISODI SAMARADORLIGI TAHLILI	1115
Axatova Shahnoza	
ЭКОТУРИСТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ И РЕСУРСЫ БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ.....	1119
Каримова Фотима Абдурасуловна	
RAQAMLI IQTISODIYOT: O'ZBEKISTONDA ELEKTRON SAVDO VA TO'LOV TIZIMLARINING RIVOJLANISHI.....	1124
Toxirov Shodibek Jo'ra o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA IPOTEKA KREDITLARINI RIVOJLANTIRISHDA ILG'OR XORIJ TAJRIBALARI VA ULARNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH IMKONIYATLARI.....	1128
Tohirov Muhammad Bobur Tohir o'g'li	

TIJORAT BANKLARIDA IPOTEKA KREDITLARINI RIVOJLANTIRISHDA ILG'OR XORIJ TAJRIBALARI VA ULARNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH IMKONIYATLARI

Tohirov Muhammad Bobur Tohir o'g'li

TDIU mustaqil izlanuvchisi

Email: mbtokhirov@umail.uz

Annotatsiya. Mazkur maqolada tijorat banklari tomonidan ipoteka kreditlarini moliyalashtirish va boshqarish borasidagi ilg'or xorijiy tajribalar tahlil qilingan hamda ularning O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlari o'rganilgan. Xususan, Rossiya va Germaniya kabi mamlakatlarning ipoteka bozori modeli, davlat va xususiy sektor hamkorligi, garov tizimi, kredit reytingi hamda foiz stavkalarini belgilash usullari kabi jihatlar tahlil etilgan. Shuningdek, ushbu tajribalarni O'zbekistonning moliyaviy tizimi, me'yoriy-huquqiy bazasi va bank amaliyotiga moslashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan. Maqola O'zbekistonda ipoteka kreditlarini yanada rivojlantirish, aholining uy-joyga bo'lgan ehtiyojini samarali qondirish hamda tijorat banklarining bu boradagi faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: ipoteka krediti, davlat dasturi asosida ipoteka, oilaviy ipoteka, IT uchun ipoteka, Uzoq Sharq ipotekasi, harbiy ipoteka, xorijiy fuqarolar uchun ipoteka.

Abstract. This article analyzes advanced international practices in the financing and management of mortgage lending by commercial banks and explores the possibilities of applying these practices in the context of Uzbekistan. In particular, the mortgage market models of countries such as Russia and Germany, public-private partnerships, collateral systems, credit rating mechanisms, and interest rate determination methods are examined. Additionally, the article provides recommendations for adapting these international experiences to Uzbekistan's financial system, regulatory framework, and banking operations. The study aims to contribute to the further development of mortgage lending in Uzbekistan, improve access to housing, and enhance the effectiveness of commercial banks in this area.

Key words: mortgage loan, state-subsidized mortgage, family mortgage, IT mortgage, Far East mortgage, military mortgage, mortgage for foreign citizens.

Аннотация. В данной статье проанализированы передовой зарубежный опыт в сфере финансирования и управления ипотечным кредитованием коммерческими банками, а также изучены возможности их применения в условиях Узбекистана. В частности, рассматриваются модели ипотечного рынка таких стран, как Россия и Германия, государственно-частное партнёрство, система залога, кредитный рейтинг, методы установления процентных ставок. Также в статье представлены рекомендации по адаптации этого опыта к финансовой системе, нормативно-правовой базе и банковской практике Узбекистана. Цель статьи — способствовать дальнейшему развитию ипотечного кредитования в Узбекистане, эффективному удовлетворению жилищных потребностей населения и совершенствованию деятельности коммерческих банков в данной сфере.

Ключевые слова: ипотечный кредит, ипотека по государственной программе, семейная ипотека, ипотека для IT-специалистов, ипотека Дальнего Востока, военная ипотека, ипотека для иностранных граждан.

KIRISH

Mamlakatda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli iqtisodiy islohotlar hamda fuqarolarning turmush darajasini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar uy-joy bilan ta'minlash masalasini dolzarb muammolardan biriga aylantirmoqda. Aholining uy-joyga bo'lgan ehtiyoji ortib borayotgan bir paytda ipoteka kreditlash tizimi ushbu ehtiyojni qondirishda muhim moliyaviy vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Xususan, tijorat banklari tomonidan ipoteka kreditlarini samarali tashkil etish nafaqat aholining yashash sharoitlarini yaxshilash, balki qurilish, moliya va sug'urta kabi bog'liq sohalarning ham rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

Bugungi kunda dunyo mamlakatlari tajribasida ipoteka kreditlash tizimini moliyaviy barqarorlik, ijtimoiy adolat hamda iqtisodiy faollikni ta'minlashning muhim omili sifatida qo'llab-quvvatlash hollari keng uchramoqda. Rivojlangan davlatlar bu borada ilg'or mexanizmlar va institutsional yondashuvlarni joriy etib, ipoteka kreditlarini keng ommalashtirishga erishgan. Aksincha, rivojlanayotgan davlatlarda bu tizim hali to'liq shakllanmagan yoki qator muammolarni boshdan kechirmoqda.

Mazkur maqolada ilg'or xorijiy davlatlarning ipoteka kreditlash borasidagi tajribalari tahlil qilinadi, ularning afzalliklari va o'ziga xos jihatlari ko'rib chiqiladi hamda O'zbekiston tijorat banklari amaliyotiga moslashtirish imkoniyatlari yuzasidan taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Iqtisodchi olim T. Chinaevning fikriga ko'ra, ipotekali kreditlash – bu moliya-kredit va investitsiya instrumenti bo'lib, uy-joyli qo'zg'almas mulkni sotib olishning maqsadli kreditlash texnologik tizimini tashkil etadi. Uning asosida esa kredit mablag'larini qaytarishning kafolati sifatida qo'zg'almas mulkni garovga olish yotadi¹.

Ipotekani moliyalashtirish tizimi dastlab ipoteka moliyalash kompaniyalari tomonidan amalga oshirilgan bo'lsa-da, vaqt o'tishi bilan tijorat banklari ham bu yo'nalishda faoliyat yuritib boshlagan. Uy-joy qurilishini moliyalashtirishning to'g'ri tashkil etilgan tizimi fuqarolarning uy-joyga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish bilan birga, qurilish, investitsiyalar va iqtisodiyotning boshqa tegishli tarmoqlarini rivojlantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Erbas V.W. ta'kidlaganidek, xalqaro amaliyot shuni ko'rsatadiki, uy-joy ipoteka kreditlarining keng qo'llanilishi qashshoqlikni kamaytirishga, shuningdek, uy-joy fondi, infratuzilma va urbanizatsiya jarayonlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi².

Xorijlik iqtisodchi olim Dolde M.J.ning fikricha, rivojlangan mamlakatlarda hozirda juda ilg'or ipoteka moliyalashtirish tizimlari mavjud bo'lib, ular ortiqcha mablag'larga ega bo'lgan shaxslarning resurslarini moliyaga muhtoj bo'lganlarga yo'naltirish imkonini beradi. Bunda ipoteka bozorlari orqali yaratilgan turli moliyaviy kanallar mablag'larning samarali aylanishini ta'minlab, moliya bozorida barqarorlik va likvidlikni oshirishga xizmat qiladi³.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotimizda ipoteka kreditlarini moliyalashtirishning joriy davrdagi xorijiy tajribalari tahlil qilingan hamda baholash mezonlari yoritilgan. Tadqiqot jarayonida amaliy materiallarni taqqoslash, statistik va kombinatsion tahlil usullari qo'llanilgan bo'lib, ularning natijalari asosida aniq xulosalar hamda amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ipoteka kreditlari tizimini takomillashtirish katta ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ega. Fuqarolarning arzon va sifatli uy-joy qurilishiga bo'lgan huquqlarini ta'minlash masalasi iqtisodiy hamda huquqiy nuqtayi nazardan ko'rib chiqilishi lozim. Ipoteka kreditlarini berishda ishtirok etuvchi fuqarolar va qurilish kompaniyalarining huquqlari qonun bilan himoya qilinishi zarur. Iqtisodiy nuqtayi nazardan esa, ipoteka kreditlarini taqdim etishda qarz oluvchilar uchun imkon qadar qulay, tijorat banklari uchun esa yetarli darajada daromadli bo'lgan sharoitlarni yaratish muhimdir.

Rossiya Federatsiyasida 1992-yilda qabul qilingan "Garov to'g'risida"gi va 1998-yildagi "Ipoteka to'g'risida"gi qonunlar birgalikda banklar faoliyati hamda garov munosabatlari uchun qonunchilik asosini ta'minlagan. Ipoteka kreditlari o'sishining faol bosqichi 2005-yilda boshlangan bo'lib, bu davrda 30 milliard rubl miqdorida kreditlar ajratilgan va ipoteka kreditlari sohasida 200 dan ortiq bank faoliyat yuritgan. Natijada berilgan ipoteka kreditlari soni sezilarli darajada oshgan, asosiy vazifa esa kreditlar sifatini tartibga solish va ularning oqimini barqarorlashtirishga qaratilgan.

1 Чинаев Т.В. Сущность и роль ипотечного жилищного кредитования в современной экономике. Вестник Башкирского университета. 2006. № 4.

2 Erbas, V. W. (2005), Information Finance Markets. Conclusions. New Agriculture is Transforming. Demand for Rural Financial Services.

3 Dolde, M.J. (2006), Sources of Funds for Mortgage Finance, Journal of Housing Research, 1(1): 139-61.

Biroq, 2008-yilda yuz bergan iqtisodiy inqiroz ushbu kredit dasturining deyarli to'xtashiga olib keldi: dastlabki to'lovlar bekor qilindi, ipoteka stavkalari ikki baravar oshdi va garov talablari kuchaydi. Eng yirik banklar tomonidan ipoteka kreditlari hajmi 2022-yilda ham kamaygan. Kuchli o'nlikka kiruvchi banklar tomonidan berilgan 1,2 million dona ipoteka kreditlarining umumiy hajmi 4,5 trillion rublni (-14%) tashkil etgan bo'lib, bu 2021-yilga nisbatan 29 foizga kamdir.

Davlat ipoteka kreditlarini o'z vaqtida qaytarishga ko'maklashadigan dasturlarni joriy etgan bo'lib, bu banklar faoliyatidagi moliyaviy xavflarni kamaytirishga hamda aholining uy-joy bilan ta'minlanishiga doir ijtimoiy masalalarni hal etishga xizmat qilmoqda. Keyingi yillarda esa o'rtacha og'irlikdagi stavka bo'yicha oylik miqyosda berilgan ipoteka kreditlarining umumiy dinamikasi tahlil etilgan (1-jadval).

1-jadval. 2019–2023-yillarda tuzilma bo'yicha ipoteka kreditlari hajmi dinamikasi⁴

Ko'rastkichlar	01.01.19 y.	01.01.20 y.	01.01.21 y.	01.01.22 y.	01.01.23 y.
Oyda berilgan kreditlar soni, birlik	151765	157590	156859	211835	161820
Oylik yo'nalishda berilgan kreditlar hajmi, mln rubl.	290854	341265	370046	560683	540760
Oy davomida berilgan ipoteka krediti uchun o'rtacha o'lchangan kredit davri.	187,4	200,0	215,0	225,0	255,1
Oy davomida berilgan o'rtacha ipoteka stavkasi, %	9,8	9,66	9,05	7,36	7,59

Har yili aholiga turli xil ipoteka dasturlari taqdim etiladi. 2019-yil 1-iyuldan boshlab aktsiyadorlardan olingan mablag'lar hisobidan turar joy komplekslarini rivojlantirish bilan shug'ullanadigan korxonalarning eskrou-hisobvaraqlariga o'tkazish imkoniyati saqlanib qolgan.

Shu o'rinda eskrou-hisobvaraqlari tushunchasiga to'xtalib o'tamiz: "eskrou hisobi — bu xaridor va sotuvchi o'rtasidagi xavfsiz hisob-kitoblar uchun mo'ljallangan maxsus hisobdir. U eskrou hisobi deb ataladi, chunki undagi mablag'lar ma'lum shartlar bajarilganda avtomatik tarzda bir egasidan ikkinchisiga o'tadi.

Xaridor pul mablag'larini depozit hisobvarag'iga joylashtiradi, sotuvchi esa shartnomada oldindan belgilangan shartlarni bajarganidan so'ng ushbu mablag'ni yechib olishi mumkin. Bank mustaqil vositachi sifatida ushbu shartlarga rioya etilishini nazorat qiladi⁵ (2-jadval).

2-jadval. "Sberbank" ipoteka dasturlarining asosiy ko'rsatkichlari⁶

Dastur	Maqsad		
	Boshlang'ich to'lov	Foiz	Kredit summasi mln.rub.
Davlat dasturi asosida ipoteka	Yangi turar joy sotib olish yoki birlamchi bozorda uy sotib olish		
	15% foizdan	6.7% chegirma bilan asosiy foiz stavkasi 8%	0,3 dan 12 gacha
Asosiy dastur asosida ipoteka	Yangi turar joy sotib olish, yoki ikkilamchi bozorda, bino, yoki uy sotib olish, qayta moliyalashtirish		
	10 % foizdan	10,4 dan 13,2 foizga qo'shimchlar	0,3 dan 100 gacha
Oilaviy ipoteka	Yangi turar joy sotib olish yoki qayta moliyalashtirish		
	15 % foizdan	6 % chegirma bilan asosiy foiz stavkasi 5.3 %	0,3 dan 12 gacha
IT uchun ipoteka	Yangi turar joy sotib olish yoki uy sotib olish		
	15 % foizdan	5 % chegirma bilan asosiy foiz stavkasi 4.7 %	0,3 dan 18 gacha

4 Analitika [Электронный ресурс] / ДОМ.РФ: официальный сайт. — Режим доступа: дом.рф/mortgage/ (дата обращения: 25.09.2023).

5 <https://fincult.info/article/scheta-eskrou-cto-eto-i-zachem-oni-nuzhny/>

6 Ипотека [Электронный ресурс] / СБЕР БАНК: официальный сайт. — Режим доступа: www.sberbank.ru/ru/person/credits/home/buildings (дата обращения: 07.09.2023)

Uzoq Sharq ipotekasi	Yangi turar joy, yoki ikkilamchi bozorda, bino, yoki uy sotib olish		
	15 % foizdan	3 % chegirma bilan asosiy foiz stavkasi 1.7 %	0,3 dan 6 gacha
Harbiy ipoteka	Yangi turar joy, yoki ikkilamchi bozorda uy sotib olish		
	birinchi to'lovda 30 foizgacha	10,2 %	3 gacha
	birinchi to'lovda 30 foizgacha	9,8%	
Xorijiy fuqarolar uchun ipoteka	Yangi turar joy, yoki ikkilamchi bozorda bino, yoki uy sotib olish		
	20 % foizdan	asosiy 11,7 %	0,3 dan 100 gacha

Birgalikda qurilish ishtirokchilari uchun ushbu dastur xavflarni kamaytirishga imkon beradi. Turar-joy ishlab chiqaruvchilari aktsiyadorlarning mablag'larini deponent hisobvaraqlariga joylashtirib, ma'lum bir mulkning yakunlanishini kutish orqali loyihani moliyalashtirishga o'tmoqda. Ushbu o'zgarishlar qurilish ishtirokchilarining umumiy manfaatlarini himoya qilish hamda bozorda ko'chmas mulk narxining prognoz qilinayotgan oshishini qoplashga qaratilgan. Rossiyaning beshta yirik bankining ipoteka takliflarini ko'rib chiqaylik. Sberbank tizimli ahamiyatga ega bo'lib, Rossiyaning eng yirik banki sanaladi. Unda mamlakat bank sektori aktivlarining 36 foizdan ortig'i jamlangan. Bankka davlat tomonidan eng yuqori ustuvorlik beriladi. Yuqoridagi jadvalda Sberbank OAJning ipoteka dasturlari investitsiya maqsadi, dastlabki to'lov miqdori, foiz stavkasi, shuningdek, kreditning maksimal hajmi jihatidan ko'rib chiqilgan (3-jadval).

3-jadval. "VTB Bank" OAJ ipoteka dasturlarining asosiy ko'rsatkichlari⁷

Dastur	Maqsad		
	Boshlang'ich to'lov	Foiz	Kredit summasi mln.rub.
Davlat dasturi asosida ipoteka	Yangi turar joy sotib olish yoki qurish		
	15% foizdan	6.7% chegirma bilan asosiy foiz stavkasi 7 %	0,3 dan 12 gacha
Yangi turar joy uchun ipoteka	Yangi turar joy sotib olish		
	15% foizdan	10,4 dan 12,2 foizga qo'shimchalar	0,6 dan 60 gacha
Ikkilamchi bozor uchun ipoteka	Ikkilamchi bozorda joy sotib olish		
	10 % foizdan	6 % chegirma bilan asosiy foiz stavkasi 5.3 %	0,5 dan 60 gacha
Ipoteka oilali va farzandlila uchun	Yangi turar joy, uy sotib olish yoki qaytamoliyalashtirish		
	15 % foizdan	5 % chegirma bilan asosiy foiz stavkasi 4.7 %	0,3 dan 18 gacha
IT uchun ipoteka	Yangi turar joy, yoki ikkilamchi bozorda, bino, yoki uy sotib olish		
	15 % foizdan	5 % chegirma bilan asosiy foiz stavkasi 4.7 %	0,5 dan 30 gacha
Uzoq Sharq ipotekasi	Yangi turar joy, yoki ikkilamchi bozorda uy sotib olish		
	15% foizdan	1,7 dan 2 foizga qadar 0.1 % 3 kishilik va ko'p bolali oilalar uchun	6 gacha
Harbiy ipoteka	Yangi turar joy, yoki ikkilamchi bozorda bino, yoki uy sotib olish		
	Birlamchi 15 % foizdan	8.6 %	0,3 dan 3.2 gacha

Yuqoridagi jadvalda "VTB Bank" OAJ ipoteka dasturlarining asosiy ko'rsatkichlarini ko'rishimiz mumkin. Barcha dasturlarda boshlang'ich to'lov 15 foizni tashkil etadi. Foiz stavkalari turlicha bo'lib, eng kami 1,7 foiz, eng yuqorisi esa 12,2 foizni tashkil qiladi (4-jadval).

⁷ Программы ипотеки от ВТБ [Электронный ресурс] / ВТБ. — Режим доступа: www.vtb.ru/personal/ipoteka/ (дата обращения: 28.09.2023).

4-jadval. "Gazprombank" AJ ipoteka dasturlarining asosiy ko'rsatkichlari⁸

Dastur	Maqsad		
	Boshlang'ich to'lov	Foiz	Kredit summasi mln.rub.
Imtiyozli ipoteka	Yangi turar joy sotib olish		
	15% foizdan	6,2 dan 8 foizgacha	0,1 dan 15 gacha
Yangi turar joy uchun ipoteka	Birlamchi bozorda turarjoy sotib olish		
	15% foizdan	Asosiy foiz stavkasi 10.5 dan 13.5% gacha	0,1 dan 60 gacha
Ikkilamchi bozor uchun ipoteka	Ikkilamchi bozorda joy sotib olish		
	10 % foizdan	Asosiy foiz stavkasi 10.3 dan 13.5% gacha	0,1 dan 60 gacha
Ipoteka oilali va farzandlila uchun	Yangi turar joy sotib olish yoki uy qurish, qayta moliyalashtirish		
	15 % foizdan	asosiy foiz stavkasi 5,3 dan 11 foizga	0,1 dan 15 gacha
IT uchun ipoteka	Yangi turar joy, yoki uy sotib olish		
	15 % foizdan	4 dan 4,7 foizgacha	0,5 dan 18 gacha
Uzoq Sharq ipotekasi	Yangi turar joy sotib olish yoki uy qurish, qayta moliyalashtirish		
	15% foizdan	1,1 dan 1,6 gacha	0,1 dan 6 gacha
Harbiy ipoteka	Yangi turar joy, yoki uy sotib olish		
	Birlamchi 20 % foizdan	11 %	3,05 gacha

"Gazprombank" AJ 1990-yilda tashkil etilgan bo'lib, Rossiya iqtisodiyotidagi eng muhim kompaniyalardan biri — "Gazprom" OAJ tarkibiga kiradi. Bankning mijozlari 5 milliondan ortiq jismoniy shaxslar va 61 ming yuridik shaxsni tashkil etadi. Bank, avvalo, mamlakat iqtisodiyotining asosiy tayanchi bo'lgan yirik korxonalarga, jumladan, atom, kimyo, neft va gaz sanoatiga xizmat ko'rsatadi. Yuqoridagi 2.9-jadvalda "Gazprombank" AJ tomonidan taklif etilayotgan asosiy ipoteka dasturlari keltirilgan bo'lib, unda bank qarz oluvchilar uchun mavjud bo'lgan ipoteka yo'nalishlarining yetti turi ko'rsatilgan.

Shuni ta'kidlash kerakki, ko'rib chiqilgan barcha banklarda ipoteka kreditini olish bir qator cheklavlarni nazarda tutadi:

- Qarz oluvchi kvartirani faqat tanlangan bank tomonidan moliyalashtiriladigan turar-joy majmuasida garovga qo'yishi lozim.
- Imtiyozli shartlarni olish imkoniyati tanlangan bankda ish haqi kartasiga ega bo'lgan qarz oluvchilarga beriladi.

2024-yilda Germaniyada amaldagi o'rtacha ipoteka stavkasi yiliga 3,5–4 foizni tashkil etadi. Shu bilan birga, Germaniyaning aksariyat banklarida minimal dastlabki to'lov turar-joy ko'chmas mulki qiymatining 10–20 foizi, tijorat mulki qiymatining esa 20–40 foizini tashkil etadi. Germaniyada ipoteka kreditini olish uchun chet el fuqarosi o'z to'lov qobiliyatini va mablag'larning kelib chiqishini tasdiqlashi kerak. Agar chet el fuqarosi Germaniyada doimiy yashamasa va mamlakatda daromadga ega bo'lmasa, ipoteka krediti orqali kvartira sotib olish uchun quyidagi shartlar bajarilishi lozim.

Germaniyada ipoteka kreditini ro'yxatdan o'tkazish jarayoni taxminan 2–4 hafta davom etadi. Agar mulk likvid bo'lsa, banklar kredit berishga ko'proq tayyor bo'ladi. Ya'ni, agar u Germaniyaning yirik shahri va yaxshi joylashuvga ega hududda joylashgan bo'lsa. Ikkilamchi uy-joy bozori ham kotirovka qilinadi, ammo banklar mulkning holati hamda amaldagi ijara shartnomasi mavjudligiga e'tibor berishadi.

Germaniyada tijorat ko'chmas mulkini ham sotib olish mumkin. Shu bilan birga, ijara shartnomasi kamida 3–5 yil yoki undan ko'p muddatga, uzaytirish imkoniyati bilan tuzilishi kerak. Moliyalashtirish, odatda, 50 foiz kapital bilan banklar tomonidan ta'minlanadi. Germaniyada ipoteka stavkalari rekord darajada past bo'lib, eng kam foiz stavkasi 0,40 foizni tashkil etadi. To'lov muddatlari 5, 10, 15 yoki 20 yilga mo'ljallangan. Germaniyadagi eng yirik banklar ipoteka kreditlarini eng qulay shartlarda taqdim etadilar (5-jadval).

8 Ипотека [Электронный ресурс] / Газпромбанк: официальный сайт. — Режим доступа: www.gazprombank.ru/personal/mortgage/?ysclid=ltl9bwukfx43478222 (дата обращения: 05.09.2023).

5-jadval. Germaniyadagi joriy ipoteka stavkalari⁹

Banklar	Kredit muddati: 5 yil	Kredit muddati: 10 yil	Kredit muddati: 15 yil	Kredit miqdori
BB-Bank	0,89 %	0,54 %	0,94 %	60%
Hypovereinsbank	0,40 %	0,45 %	0,85 %	60%
Postbank	1,52 %	1,11 %	1,32 %	60%
PSD Bank Nürnberg	0,54 %	0,69 %	0,84 %	60%
PSD Bank RheinNeckarSaar	-	0,76 %	0,86 %	60%
Santander	0,66 %	0,58 %	0,83 %	60%
Sparda-Bank Baden-Württemberg	0,59 %	0,74 %	0,98 %	60%
Sparda-Bank Hessen	0,70 %	0,75 %	1,12 %	60%
Steyle Bank	0,83 %	0,83 %	-	60 %

Mamlakatning norezidentlari obyektni sotib olish narxining 50 foizigacha yiliga 1,5–2 foiz, rezidentlar esa 100 foizgacha — yillik 0,89–1,5 foiz miqdorida kredit olishadi. 2010–2020-yillar oralig'ida Germaniyada ipoteka kreditlari bo'yicha foiz stavkasi 3,5 foizdan 0,8 foizgacha pasaydi. Bugungi kunda o'rtacha kapital nisbati 28 foizni tashkil etadi, 2010-yilda esa bu ko'rsatkich 33 foiz bo'lgan. 2020-yilning ikkinchi choragida Germaniya banklari 1,51 milliard yevro miqdorida ipoteka kreditlarini moliyalashtirgan, bu esa turar-joy ko'chmas mulkiga bo'lgan kuchli talabni ko'rsatgan.

O'nlab yillar davomida boylikning 20 foiziga ega bo'lish Germaniyada ipoteka kreditini olishning standart sharti bo'lib kelgan. Kichikroq miqdordagi kreditlar deyarli berilmagan, biroq ko'chmas mulk bozorida jadal rivojlanish davrida bu holat ahamiyatini yo'qotgan. Mulk sotib oluvchilar o'z mulklarini 90–100 foizgacha moliyalashtirishlari mumkin, ammo kapital ulushi kamaygan sari kredit qimmatlashishini yodda tutish zarur.

Xorijiy investorlar uchun bank krediti dastlabki rasmiylashtirish paytida obyekt qiymatining 50 foizigacha bo'lgan miqdorda beriladi. Tegishli xarajatlar xaridor tomonidan o'z kapitalidan to'lanadi. Qayta murojaat qilganda yanada qulay shartlar taqdim etilishi mumkin — moliyalashtirishning 70 foizigacha.

Ipoteka kreditini qaytarishning eng keng tarqalgan turi — bu oylik to'lovlardan iborat annuitet tizimi bo'lib, unda kreditning asosiy qismi va foiz to'lovlari teng qismlarda amalga oshiriladi. Ijara biznesini yuritishda ipoteka kreditini olish investorlarning ustuvor strategiyalaridan biri sanaladi, chunki bu investitsiyalarning rentabelligini sezilarli darajada oshiradi. Ijara kvartiralarining rentabelligi, qoida tariqasida, kredit to'lovlariga nisbatan 1,5–2 baravar yuqori bo'ladi.

Germaniyada ipoteka krediti orqali olingan kvartira investorga ipoteka bo'yicha foiz to'lovlarini soliq bazasidan chiqarish imkonini beradi, bu esa daromad solig'ining yillik miqdorini kamaytiradi.

Yangi bino uchun kreditni qanday olish mumkin? Germaniya banklari yuqori likvidlikka ega yangi binolardagi kvartiralarini moliyalashtirishga ijobiy munosabatda bo'ladi. Agar mulk uzoq muddatli ijaraga berilgan va barqaror ijara daromadi keltirayotgan bo'lsa, ikkilamchi ko'chmas mulk ham banklar uchun qiziqish uyg'otadi. Tijorat ko'chmas mulkini moliyalashtirish turar-joy ko'chmas mulkidan tubdan farq qiladi. Bu, bir tomondan, mulkning o'ziga qo'yiladigan talablar, ikkinchi tomondan esa xaridorning kreditga layoqatliligiga bog'liqdir. Masalan, tijorat ko'chmas mulkini kapitalsiz to'liq moliyalashtirish istisno qilinadi.

Yoshi katta potentsial kreditorlar ham Germaniyada uy-joy kreditini olish imkoniyatiga ega. Biroq pensiya yoshiga yaqin qarz oluvchilar uchun annuitet krediti shartlari yanada qat'iyroq bo'ladi. Germaniyada ipoteka kreditini keksa yoshdagi fuqarolarga berish tartibida odatda qarz oluvchilardan uy-joy kapitalining yuqori koeffitsientiga ega bo'lishi talab etiladi va foiz stavkasi besh yoki undan ortiq foizni tashkil qilishi mumkin, bu esa bugungi past foiz stavkalari sharoitida muammo tug'dirmaydi.

Ko'pgina moliya institutlari bu turdagi mijozlarga kreditni faqat hayot sug'urtasi taqdim etilgandagina berishadi. Ba'zida banklar merosxo'rdan ko'chmas mulk kreditini kafil sifatida imzolashni talab qilishadi. Agar qarz oluvchi vafot etsa, merosxo'r javobgar shaxs sifatida ipotekani to'lashni davom ettiradi. Keksa qarz oluvchilar nafaqat o'z banklariga, balki boshqa moliya institutlariga ham murojaat qilib, kredit shartlarini solishtirib chiqishlari maqsadga muvofiqdir.

⁹ Immobilien Zeitung (2023). Trends im deutschen Hypothekenmarkt. Wiesbaden, Deutschland: IZ Medien GmbH. Retrieved from: <https://www.iz.de>

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, ipoteka kreditlash tizimi nafaqat uy-joy muammosini hal etish, balki iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda ham muhim omil hisoblanadi. Ilg'or xorijiy tajribalar, xususan Rossiya va Germaniya misolida, ipoteka kreditlash tizimini muvaffaqiyatli tashkil etish uchun davlat tomonidan samarali tartibga solish, moliyaviy institutlar o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish, garov tizimining ishonchligini ta'minlash hamda fuqarolarning moliyaviy savodxonligini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston sharoitida ham bu boradagi islohotlar izchil davom etmoqda. Mavjud imkoniyatlardan to'liq foydalanish, tijorat banklarining moliyaviy mahsulotlar portfelida ipoteka kreditlari ulushini oshirish va xalqaro tajribalarga mos zamonaviy yondashuvlarni joriy etish zarur. Ayniqsa, uzoq muddatli va past foizli ipoteka kreditlarini moliyalashtirish manbalarini kengaytirish, ikkilamchi ipoteka bozorini rivojlantirish hamda ipoteka sug'urtasini joriy etish orqali tizimning barqarorligini ta'minlash mumkin.

Shunday qilib, ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish va ularni mahalliy sharoitlarga moslashtirish orqali O'zbekistonda ipoteka kreditlash tizimini yanada takomillashtirish, fuqarolarning uy-joy bilan ta'minlanish darajasini oshirish hamda iqtisodiy barqarorlikka erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Чинаев Т. В. Сущность и роль ипотечного жилищного кредитования в современной экономике. Вестник Башкирского университета, 2006, № 4.
2. Erbas, V. W. (2005). Information Finance Markets. Conclusions. New Agriculture is Transforming. Demand for Rural Financial Services.
3. Dolde, M. J. (2006). Sources of Funds for Mortgage Finance. Journal of Housing Research, 1(1), 139–161.
4. Аналитика [Электронный ресурс] / ДОМ.РФ: официальный сайт. — Режим доступа: <https://дом.рф/mortgage/> (дата обращения: 25.09.2023).
5. Счета эскроу: что это и зачем они нужны — <https://fincult.info/article/scheta-eskrou-cto-eto-i-zachem-oni-nuzhny/>
6. Ипотека [Электронный ресурс] / СБЕР БАНК: официальный сайт. — Режим доступа: <https://www.sberbank.ru/ru/person/credits/home/buildings> (дата обращения: 07.09.2023).
7. Программы ипотеки от ВТБ [Электронный ресурс] / ВТБ: официальный сайт. — Режим доступа: <https://www.vtb.ru/personal/ipoteka/> (дата обращения: 28.09.2023).
8. Ипотека [Электронный ресурс] / Газпромбанк: официальный сайт. — Режим доступа: <https://www.gazprombank.ru/personal/mortgage/?ysclid=ltl9bwukfx43478222> (дата обращения: 05.09.2023).
9. Immobilien Zeitung (2023). Trends im deutschen Hypothekenmarkt. Wiesbaden, Deutschland: IZ Medien GmbH. Retrieved from: <https://www.iz.de>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
